

CHP ve Taşra 1930-1950 Akdeniz Bölgesi Cild 1

Cemil Koçak

İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2019, 771 sayfa, ISBN: 978-605-171-949-8.

A. Yavuz ERGUN*

Cemil Koçak'ın 2019 yılında Alfa Tarih yayınları tarafından basılan "*CHP ve Taşra 1930-1950*" isimli kitabın birinci cildi Akdeniz Bölgesi'ni konu alıyor. Yazar bir coğrafi bölgeyi bir cilt olarak yayınlarken diğer bölgeleri de ayrı bir cilt olarak yayınlayacağını sinyali veriyor.

Kitabı incelediğimizde ilk etapta başlığı ile içeriği arasındaki fark gözümüze çarpıyor. Başlığından ve arka kapak tanıtımından Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan halkın durumu ve CHP ile ilişkisi hakkında bilgi edinmeyi umduğumuz bu çalışmada daha çok CHP müfettişlik raporlarını görüyoruz. Burada elbette müfettişlik raporlarında taşrayı anlatan bölümler de bulunmakta. Ancak raporları karşısına alıp buradaki parti içi çekişmelere kadar varan pek çok bilgiyi detaylı bir şekilde kitabına aktaran yazar, yaklaşık 750 sayfalık bir bilgi yığınının içerisine çekiyor bizi. Dolayısıyla Koçak'ın bu kitabı CHP ve taşrayı anlatmaktan ziyade CHP müfettişlik raporlarını aktaran bir çalışma olmuş. Yani kitabın arka yüzünde bahsedildiği gibi dönemin taşrasına ilişkin yetersizlikleri ortadan kaldıran tatmin edici bilgiler içermiyor. Oysaki raporlarda yoruma açık pek çok nokta bulunduğu gibi bu raporlardan edinilen bilgilerin yerel basın ile de desteklenmesi gerekirdi. Ancak bahsettiğimiz üzere CHP müfettişlik

* Uzm., Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü Tarih Doktora Programı Öğrencisi,
posta.yavuzergun@gmail.com

raporlarını kaynak olarak önüne koyan yazar, bu raporlarda yazılanları yorumlamadan bize aktarmakla yetinmiş. Bu konudaki eleştirimizi somut bir veri ile örneklendirelim. Sayfa 245'te yazar Alanya Halkevi hakkında Müfettiş Adnan Ertekin'in (Menderes) 1935 yılındaki müfettişlik raporuna göre belirttiği durumdan bahsediyor. Bir sonraki paragrafta ise bir anda garip bir şekilde 1935 yılından 1939 yılına atlıyor. Önceki paragrafta "*Halkevi binasının o yıl biteceği öngörülmüştü*" yazan Koçak, 1939 yılına geçtiği bir sonraki paragrafta sanki bu konudan ilk defa bahsediyormuş gibi "*Alanya'da Halkevi binâsı da, inşaat halinde olup, yakında bitmek üzereydi*" yazıyor. Yani muhtemelen farklı müfettişlerin aktarmış olduğu bu iki bilgiyi¹ bir mantık süzgecinden geçirip yorumlayarak "*1935 yılında biteceği öngörülen Alanya Halkevi binasının 1939 yılına gelindiğinde inşaatı hala devam ediyordu*" cümlesini ortaya çıkaramıyor. Buradan anlıyoruz ki Koçak, müfettişlik raporunda gördüklerini yorumlamaksızın kitabına aktarmış.

Çalıştığı konuyla ilgili kendinden önce yapılan çalışmalardan bahsetmekten hoşlanmadığını gördüğümüz yazarın, söz konusu kendi çalışmaları olduğunda dipnotlarında bahsetmekte tereddüt göstermediği de gözümüze çarpan diğer konular arasında. Bir örnek verelim: Sayfa 189'da müfettişlik raporundan görmüş olduğu çarşaf ve peçe yasağı meselesine değinen yazar, dipnotta Hakkı Uyar'ın 1996 yılında Toplumsal Tarih dergisinde yayınlanan "*Çarşaf, Peçe Ve Kafes Üzerine Bazı Notlar*" isimli bilimsel çalışmasına yer vermek yerine kendisinin Star gazetesinde 2013 yılında yazmış olduğu ve bilgilerin nereden geldiği belli olmayan kaynakçasız köşe yazısını paylaşmış. Diyelim ki Koçak, köşe yazısında bilimsel bir nitelik taşımamasını gerekçe göstererek kaynakça kullanmadı. Bu durumda *bilimsel çalışma* olarak nitelendirdiği yaklaşık 750 sayfalık bu kitabında kaynakça olmaması kabul edilebilir bir durum olabilir mi? Ancak garabetler bununla kalmıyor. Aşağıda tabiri caiz ise neresinden tutsak elimizde kalan facialardan çok kısa bölümler verelim.

Öncelikle dipnot yazım usulüne değinmek gerekir: Kısaca bu usulün felsefesi okuyucuyu yazarın kaynağına en rahat yoldan ulaştırmaktır. Dipnotuna ve çalışmasına güvenen yazar başta bu amacı güder. Örneğin yazmış olduğu bir metni herhangi bir arşiv belgesinden almışsa ve bu belgeyi diğer sayfalarda da kullanıyorsa belgenin numarasını her dipnotta belirtir. Böylece okuyucunun/araştırmacının o belgeye ulaşımını kolaylaştırır. Eğer yazar paragrafta yazdığı bilgiyi bir başkasının çalışmasından almışsa bunu da ilk dipnotta ayrıntılı olarak belirtir. (Örnek: Bilsay Kuruç, Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi - Büyük Devletler ve Türkiye, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s.275.) Şayet bu kişinin kaynağına tekrar başvuracaksa bunu dipnotta kısaltarak belirtir. (Kuruç, s. 471.) Yazarın birden fazla çalışmasına dipnotlarda yer verilmişse bu da bir anahtar kelime yoluyla belirtilir. (Örnek: Uyar, Tek Parti, s.335.)

¹ Son paragrafta kaynak belirtilmemiş olsa da bu iki paragrafın farklı müfettişlerin kaleminden çıktığı bellidir. Ayrıca Müfettiş Adnan Ertekin'in (Menderes) 1939 yılında Antalya bölgesinde teftişi olmamıştır. Bkz. A.Yavuz Ergun, CHP'li Menderes (1931-1945), 1.basım, Boyut Yayınları, İstanbul, 2017, s.67, 120.

Bu konuda age. (adı geçen eser), agm. (adı geçen makale), agb. (adı geçen belge) gibi kısaltma yollarına başvuran yazarlar da bulunmakta olsa da okuyucuyu/araştırmacıyı kaynağa en kolay yoldan ulaştırmayı hedefleyen yöntem yukarıda bahsedildiği şekildedir. Ancak Koçak'ın yöntemi bunların hepsini bir kenara koyduğumuzda *sıra dışı* olarak adlandırılabilir. Bu yöntemin amacının ise okuyucunun/araştırmacının dipnottaki kaynağa ulaşmasını mümkün olduğunca zorlaştırmak olduğu her halinden belli. Konuyla ilgili bazı örnekler verelim. Sayfa 277'deki 1 numaralı dipnota bakıyoruz. *"Altıncı bölümün beşinci dipnotuna bakılmalıdır. Ayrıca, Adana bölümüne de bakılmalıdır"* yazıyor. Yazar her bölümde dipnot numarasını baştan başlatmış olduğu için başlıyoruz geriye doğru sarmaya. Önce altıncı bölümü buluyoruz. Oradan tekrar ileri doğru sarıp sonunda 5 numaralı dipnotu buluyoruz. Tam *"evet sonunda buldum"* dediğiniz esnada altıncı bölümün beşinci dipnotundaki sevincinizi kursağınıza tıkayan o cümleyi görüyorsunuz: *"İkinci bölümün ikinci dipnotuna bakılmalıdır. Ayrıca, Adana bölümüne de bakılmalıdır."* Hani gideceğiniz yere sizi dolandırarak götüren taksinin içinde olma hissi vardır ya. İşte yazarımız sağ olsun bizi böyle duygu fırtınalarının içine sokmayı ihmal etmiyor. Neyse yine de araştırma hevesiyle ses etmeyip ilgili bölüme bakıyorsunuz. Ancak sonuç yine hüsrana. İkinci bölümdeki ikinci dipnotta şöyle yazıyor: *"Bu konuda Adana bölümüne de bakılmalıdır"* Yani taksici bizi dolaştırıp yine aldığı yere geri getirip bıraktı. Üstüne parasını da aldı. Hadi geçmiş olsun... Sayfa 307'de 32 numaralı dipnota bakıyoruz. *"Yirmi dokuzuncu dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. Bu defa aynı bölümde sadece geriye doğru gidecek olmanın mutluluğuyla sayfaları geriye doğru çeviriyoruz. 29. dipnotta bir belge numarası var. Bu belge numarası verildikten sonra da *"Yirmi dördüncü dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. Bu durumda söz konusu belgeye mi bakmamız gerekiyor, yoksa 24 numaralı dipnota mı? Biz yine de merakla sayfaları geriye doğru çevirmeye devam ediyoruz. 24. dipnota ulaştığımızda tam 13 tane kaynak yazıyor. "Acaba hangisi 32. dipnotla ilgili kaynak?" diye düşünürken *"Yirmi ikinci dipnota bakılmalıdır"* ibaresiyle karşılaştığınızda karmakarışık duygular içerisindeyiz. Evet, doğru tahmin ettiniz 22 numaralı dipnotta da iş bitmiyor. Yine bir arşiv belgesi numarası verildikten sonra *"Yirmi birinci dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. Hayır, şaşırmanın orada da bir arşiv belgesi numarası verildikten sonra *"yirminci dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. Yirminci dipnotta kaşınıza bir belge çıkıyor. 32'den 21'e yapılan yolculuğun verdiği dayanılmaz hafiflikle *"dipnot 21'deki belge acaba dipnot 32'de aradığım belge mi"* diye başlıyorsunuz düşünmeye... Kitabın değişik fonksiyonları da bulunuyor. Yazar okuyucuyu tarihin derinliklerinde(?) yolculuk ettirmekle kalmıyor, aynı zamanda okuyucuya sabır sınırı ölçümü hizmeti de veriyor. Örneğin aşağıdaki dipnot rezaletine bakarsanız buradan öfke kontrolünüzü ölçebilirsiniz: Sayfa 246'da 5 numaralı dipnotta *"Birinci bölümün altmışıncı dipnotuna bakılmalıdır"* yazıyor. Birinci bölümdeki 60 numaralı dipnota baktığımızda *"Elli yedinci dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. 57 numaralı dipnota baktığımızda *"Bir önceki dipnota bakılmalıdır."* yazıyor. Bir önceki dipnot olan 56 numaralı dipnota baktığımızda *"Elli birinci dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. 51 numaralı dipnota baktığımızda *"Ellinci dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. 50 numaralı dipnota baktığımızda *"Kırk dokuzuncu dipnota bakılmalıdır"* yazıyor. 49 numaralı dipnota bakıldığında *"Kırk*

yedinci dipnota bakılmalıdır” yazıyor. 47 numaralı dipnota bakıldığında “*Kırk altıncı dipnota bakılmalıdır*” yazıyor. 46 numaralı dipnota bakıldığında “*Kırk beşinci dipnota bakılmalıdır*” yazıyor. 45 numaralı dipnota bakıldığında “*Kırkıncı dipnota bakılmalıdır*” yazıyor. 40 numaralı dipnota bakıldığında “*Otuz yedinci dipnota bakılmalıdır*” yazıyor. 37 numaralı dipnota bakıldığında “*Otuz dördüncü dipnota bakılmalıdır*” yazıyor. 34 numaralı dipnota bakıldığında “*Otuz birinci dipnota bakılmalıdır*” yazıyor. 31 numaralı dipnota bakıldığında ise “*Adana bölümünün elli yedinci, yüz ikinci ve yüz yirmi sekizinci dipnotlarına bakılmalıdır*” yazıyor. Sizinle bu denli dalga geçmekten büyük bir keyif alan yazarın aktardığımız son dipnotunu da okuduktan sonra hala kitabı parçalara ayırıp çöpe atmadıysanız tebrikler! Muhtemelen sizde bir keşişin sabrından fazlası var... Konuyla ilgili bir başka sabır sınavı dipnot labirenti de sayfa 189’daki 26 numaralı dipnot ile başlıyor: “*Isparta bölümünün birinci bölümünün on beşinci dipnotuna bakılmalıdır*” yazıyor. Artık garipsemediğimiz için önce kitabın içindekiler kısmına bakıp ilgili bölümü bulup oradan 15 numaralı dipnota gidiyoruz. 15 numaralı dipnotta “*Dördüncü dipnota bakılmalıdır*” yazıyor. Yine şaşırıyor ve geriye doğru giderek 4 numaralı dipnota bakıyoruz. Bakmamızla birlikte gördüklerimiz sonucu kelimeler düğümleniyor. Sözcükler kifayetsiz kalıyor: “*On beşinci dipnota bakılmalıdır*” Artık saatlerce 4 ve 15 numaralı dipnotlar arasında gidip gelerek sonsuzluk hissi yaşayabilirsiniz... Yazarın kendine has orijinal dipnot yöntemleri bununla da sınırlı değil. Dipnotlarında konuyla ilgili kendisinden önce yapılmış diğer çalışmaların pek çoğunu görmezden gelen yazar, Koçak soyadlı dipnotlarına ayrıcalık tanımayı ihmal etmiyor. Öyle ki sadece sayfa 167 ve 171 arasındaki 4 sayfada kendi çalışması olan “*Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*” isimli çalışmasını dipnotlarda 9 defa kalın puntolarla ve hem de kısaltma yapmadan adeta gözümüzün içine sokuyor. Bir tarafta bir belge numarası almak için bizi sayfadan sayfaya yolculuk ettiren Koçak, konu kendi çalışmasına atıf yapmaya gelince kısaltma yapmayı dahi kendisine yapılmış bir hakaret olarak görüyor.

Koçak’ın alıntı metinleri de hayli problemlidir. Kurala göre alıntı yapılan metnin aynen aktarılması gerekir. Alıntı metnindeki bir kelime hatalı yazılmış olsa dahi bu hata alıntı yapılırken düzeltilmez. Gerekirse yanlış şekliyle yazıldıktan sonra dipnota açıklama düşülerek doğrusu belirtilir. Koçak’ın neredeyse tüm alıntılarında bu kuralı hiçe saydığı gibi üzerine uydurma metinler de eklediği tespit edilmiştir. Önce kural ihlali ile ilgili örnek olarak sayfa 640’da Tarsus Halkevi hakkında yapmış olduğu alıntıyı belgenin orijinal metni ile karşılaştıralım:

Belgede yazan: “*Tarsusda “Halkevi” açılması çok faydalı olur.*”

Koçak’ın yazdığı: “*Halkevi açılması çok faydalı olur.*”

Belgede yazan: “*Az çok tamirle oldukça iyi bir Halkevi binası olacak binaları da vardır.*”

Koçak’ın yazdığı: “*Az çok tâmirle oldukça iyi bir Halkevi binâsı olacak binâları da vardır.*”

Belgede yazan: “*Para için başka menbağlarda sağlanabilir.*”

Koçak’ın yazdığı: “*Para için başka menbâlardan da sağlanabilir.*”

Belgede yazan: “İlçeyönkurulunun “Halkevi” açmağa niyet ve isteği yok olmadığını anlamadım.”

Koçak’ın yazdığı: “İlçe yönkurulunun Halkevi açmaya niyet ve isteği yok; olmadığını anladım.”

Görüldüğü gibi Koçak burada orijinal metinden alıntı yapmış gibi göstermesine rağmen metni - bazı yerlerde cümlenin anlamını da değiştirecek şekilde- kendi yorumuna göre değiştirmiş. Bunlar elbette tarihçi olan bir kimsenin yapmayacağı hatalar olsa da en azından paragrafın genelindeki anlam bütünlüğü değişmemiş. Ancak bir de uydurma alıntılar var ki bunun ne ile ilişkilendirileceğini bilemiyoruz. Sayfa 245. Burada Antalya Halkevi anlatılıyor. Koçak, Adnan Ertekin’in (Menderes) kaleminden şu cümlelerin çıktığını alıntı şeklinde belirtmiş: “Antalya Halkevi’nin kayda değer bir faaliyeti bulunmuyordu. “Büyük salonları, muntazam odaları” vardı; fakat “talebeden başka gelen yok”tu. “Talebe de, pinpon oynamaya geliyor”du.”

Alıntı metnin kaynağı dipnotta BCA 490.01/724.479.1 numaralı belge olarak gösterilmiş. Ancak belgeyi karşımıza alıp baktığımızda Antalya Halkevi ile ilgili böyle bir ibare bulunmuyor. Şimdi gerçekte Adnan Ertekin’in (Menderes) Antalya Halkevi ile ilgili kaleminden çıkan cümlelere bakalım: “Antalya Halkevi normal çalışma yolu üzerindedir. Belli zamanlarda genel sekreterliğimize verdikleri raporlar çalışma derecelerini aynen ve teferruatile gösterdiğundan sorgulara birkaç sözle cevap vermiş olacağım. Halkevi çalışmasıyla yönetim kurulunun ilgisi eyidir. Yapılmakta olan büyük Halkevi kurağının bitirilmesi için emeklerini ve paralarını bu yönde teksif etmişlerdir. (...) Halkevi yönkurulu çalışması normaldir. Komitelerin çalışmaları arzu edilir derecede değildir; sebebi de yersizlik ve parasızlıktır. Bu iki sebep Halkevi kurağının bitirilmesiyle ortadan kalkacaktır. (...) Açılan dersane ve kursların çalışmaları eyidir. Fakat ihtiyaç açılanların üstündedir.”

Görüldüğü gibi Müfettiş Adnan Ertekin (Menderes) Antalya Halkevi’nde Koçak’ın sözünü ettiği gibi büyük salonlardan ve muntazam odalardan bahsetmiyor, aksine parasızlık ve imkânsızlıklardan bahsediyor. Hatta bu imkânsızlıklara rağmen yapılan faaliyetleri ve bu faaliyetlere katılımın yoğun olması sebebiyle ihtiyacın daha fazla olduğundan dahi bahsediyor. Pinpon topunun ise paragrafa nereden karıştığını veya hangi hayal gücünün eseri olduğunu bilemiyoruz.

Kitabın tamamında kendine has dipnot garabetlerini devam ettiren Koçak, bazı yerlerde de aktardığı bilgileri hangi kaynaktan aldığını belirtmemiş. Örneğin 175. sayfada Antalya teftiş raporuna başlayan yazar, 194. sayfaya kadar pek çok alıntı metni yazmış ve bunların hiçbirinde kaynak belirtmemiş. Kullanmış olduğu müfettişlik raporunun belge numarasını sadece konuyla ilgili son sayfa olan 194. sayfada belirtmekle yetinmiş. Yani 194. sayfaya gelene kadar 19 sayfa boyunca kitaba serpiştirilen alıntılarının pek çoğunun ne kaynağı belli, ne de raporun kimin tarafından yazıldığı... Bu alıntılarının kaynağının 194 numaralı sayfada olduğunu bir süre araştırdığımız ve belgenin sureti elimizde olduğu için anlayabiliyoruz. Yazar buralarda kaynak

belirtmemesini bizim araştırma şevkimizi sınamak için de yapmış olabilir veya keyfi olmadığı için de kaynak belirtmemiş olabilir. Buraya kadar onca şey gördükten sonra sanırım şu yorumu yapabiliriz: “Söz konusu yazar Cemil Koçak ise her şey olabilir...”